

Alina Barcikowska

Jakie cechy rewizji finansowej zapewniają jej przydatność w obrocie gospodarczym

Przedmiotem niniejszego referatu jest przedstawienie przemyśleń prowadzących do odpowiedzi na pytanie postawione w tytule. Jesteśmy świadkami istotnych zmian w sposobie wykonywania zawodu biegłego rewidenta zarówno w Polsce, Europie, jak i globalnie. Zdefiniowanie kluczowych determinant sukcesu oraz opracowanie strategii jak przygotować się do nowych warunków rynkowych i regulacyjnych powinno pomóc przejść przez ten trudny okres.

POTRZEBY INFORMACYJNE INWESTORÓW I INNYCH ODBIORCÓW

Rolą każdego zawodu zaufania społecznego, w tym również zawodu biegłego rewidenta jest zaspokajanie popytu społeczeństwa na konkretne zdefiniowane produkty lub usługi. Świadczenie usług, na które nie istnieje zapotrzebowanie musi skończyć się niepowodzeniem, bowiem podaż nie spotka się w takim przypadku z popytem. Punktem wyjściowym analizy będzie fakt, że biegli rewidenci działają w sferze związanej z informacjami gospodarczymi, dostarczając uzasadnionej pewności odbiorcom, że zarządy przygotowały rzetelne i wiarygodne sprawozdania finansowe. To potrzeby informacyjne inwestorów, zarządów, kredytodawców, kontrahentów podmiotu i innych odbiorców wyznaczać będą w znacznej mierze cechy jakie powinny mieć usługi świadczone przez biegłych. Należy pamiętać, że to postulaty stron rozczarowanych jakością informacji dostępnych na rynkach finansowych wpłynęły na usankcjonowanie publicznego nadzoru nad biegłymi rewidentami. Jest to jeden z przykładów jak oczekiwania odbiorców informacji wpłynęły na kształt przepisów prawnych. Ustawodawcy wzięli pod uwagę argument makroekonomiczny, iż jedną z cech charakterystycznych rozwiniętych i efektywnych rynków finansowych jest publiczna dostępność wiarygodnych informacji. Stanowi ona bazę dla podejmowania decyzji o inwestycjach i kredytowaniu przez poszczególnych inwestorów – zarówno indywidualnych, jak i instytucjonalnych.

Sprawozdania finansowe jako narzędzie dostarczające informacji o sytuacji finansowej i majątkowej, wynikach działalności oraz o ich zmianach

Najpowszechniej dostępnymi informacjami gospodarczymi o przedsiębiorstwach są bez wątpienia ich sprawozdania finansowe. Dostarczają one informacje o sytuacji finansowej, wynikach działalności oraz zmianach sytuacji finansowej. Zgodnie z Załoženiami koncepcyjnymi MSSF informacje takie mają być użyteczne dla szerokiego grona użytkowników przy podejmowaniu decyzji gospodarczych. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, biorąc pod uwagę zdania wielu stron, w tym księgowych, analityków finansowych, użytkowników sprawozdań finansowych, regulatorów rynków finansowych, ośrodków akademickich oraz zainteresowanych osób prywatnych, doszła do wniosku, że potrzeby te zazwyczaj spełnione są, gdy sprawozdania finansowe składają się z bilansu, zestawienia całkowitych dochodów ogółem (obejmującego składniki zysków i strat oraz inne całkowite dochody), rachunku przepływów pieniężnych oraz zestawienia zmian w kapitale własnym, uzupełnionych o informację dodatkową.

Użyteczność sprawozdań finansowych przy podejmowaniu decyzji gospodarczych w aspekcie szerokiego kręgu użytkowników

Jest jednak oczywiste, że sama powszechna dostępność sprawozdań finansowych i zapewnienie wszystkich koniecznych ich części nie zapewni waloru użyteczności, jeśli

informacje przekazywane w nich byłyby w istotnej mierze nierzetelne lub niewiarygodne. Takiemu ryzyku ma przeciwdziałać właśnie usługa rewizji finansowej.

Aby sprawozdania finansowe były użyteczne dla szerokiego kręgu użytkowników należy je przygotować w oparciu o uniwersalne zasady i założenia. Zastosowanie zasad właściwych dla konkretnego reżimu sprawozdawczego sprawi, że sprawozdania finansowe będą zawierać informacje użyteczne dla odbiorców.

Przygotowując sprawozdanie finansowe, jednostki mogą stosować uproszczenia, które ułatwiają sporządzenie sprawozdania oraz przyczyniają się do zwiększenia jego jasności i czytelności poprzez zamieszczenie w nim mniejszej ilości szczegółów oraz zaprezentowanie rzeczywiście istotnych informacji. Uproszczenia nie mogą wpływać na zniekształcenie informacji prezentowanej w sprawozdaniu finansowym skutkującej błędną oceną działalności jednostki gospodarczej lub podjęciem niewłaściwych decyzji ekonomicznych.

Informacje są użyteczne, jeśli na ich podstawie można ocenić przeszłe, teraźniejsze i przyszłe zdarzenia utwierdzając się w planowanej decyzji, bądź ją korygując. Na przydatność informacji wpływa ich charakter i istotność. W pewnych wypadkach sam charakter informacji wystarcza, aby określić, czy jest ona przydatna. Na przykład informacje na temat nowego sektora mogą wpłynąć na ocenę ryzyka i możliwości jednostki, niezależnie od istotności wyników działalności osiągniętych przez ten sektor w danym okresie sprawozdawczym. W innych wypadkach ważny jest zarówno charakter, jak i istotność informacji, np. poziom zapasów w podziale na każdą z głównych kategorii właściwych dla prowadzonej działalności.¹ Pominięcia lub zniekształcenia pozycji uznaje się za istotne, jeżeli mogą, pojedynczo lub razem, wpłynąć na decyzje gospodarcze podejmowane przez użytkowników na podstawie sprawozdania finansowego. Istotność jest uzależniona od wielkości i rodzaju pominięcia lub zniekształcenia w odniesieniu do towarzyszących okoliczności. Czynnikiem rozstrzygającym może być wielkość i rodzaj pozycji lub połączenie obu tych czynników.

Rozstrzygnięcie o tym, czy pominięcie lub zniekształcenie może wpłynąć na decyzje gospodarcze użytkowników, czyli czy jest istotne, wymaga rozważenia oczekiwań tychże użytkowników. Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych mówią, że użytkownicy z „założenia posiadają dostateczną wiedzę z zakresu biznesu, działalności gospodarczej i rachunkowości oraz wykazują wolę uważnego zapoznania się z prezentowanymi informacjami”². Dlatego przy rozstrzygnięciu należy rozważyć, jakiego wpływu na decyzje gospodarcze użytkowników o wymienionych cechach należy oczekiwać. Inne bowiem informacje są istotne dla kredytodawców, inne dla inwestorów itd. Profesjonalna i obiektywna ocena poczynionych rozstrzygnięć w tych kwestiach należy do biegłego rewidenta. Należy przede wszystkim określić dokładnie i precyzyjnie, jaki użytkownik ma zapotrzebowanie na dane informacje. Potrzeby informacyjne mogą być indywidualne lub grupowe, rzeczywista wymagalność przez użytkownika powinna być poddana procesowi obiektywizacji.

Formy zaspokojenia potrzeb informacyjnych użytkowników

Wobec postępującego rozwoju praktyki i teorii zarządzania ewoluują też formy zaspokojenia potrzeb informacyjnych użytkowników. Po zidentyfikowaniu i pogrupowaniu tych potrzeb okazuje się, że konkretnej grupie odbiorców, o konkretnych potrzebach

---

¹ Bukowiński M. *Co należy uwzględnić przy ustalaniu granicy istotności*, „Biuletyn Rachunkowości” 2008, nr 10.

² Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007, Warszawa, SKwP, 2007

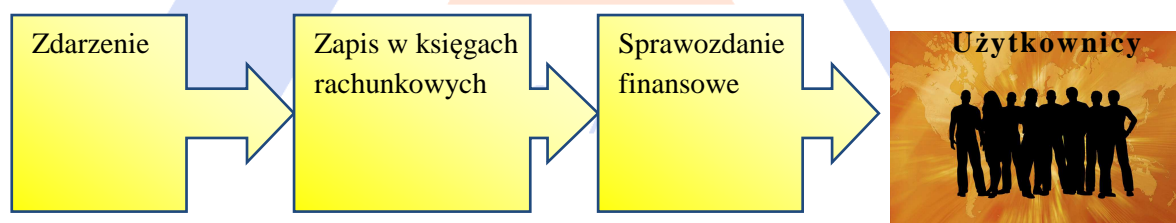
informacyjnych odpowiada w praktyce stosowana informacja o mniej lub bardziej ustalonej formie raportu, sformułowanego na podstawie określonego źródła danych lub charakteru informacji.

Potrzeby informacyjne zależą od: rodzajów decyzji podejmowanych w przedsiębiorstwie, informacji wewnętrznych, struktury organizacyjnej, przebiegów informacyjnych, dokumentacji organizacyjnej, szczegółów dotyczących wykorzystania technicznych środków gromadzenia i przekazu informacji, itp.³ Przykłady zbiorów informacji niezbędnych do rozwiązywania problemów decyzyjnych stanowią nie tylko sprawozdania finansowe, ale także innego rodzaju raporty takie jak: raport środowiskowy (CSR), sprawozdanie *corporate governance*, raporty z działania systemów zarządzania jakością.

Zastanówmy się nad ich celami i zawartością, bowiem niejednokrotnie w przyszłości biegli będą się z nimi stykać, niejednokrotnie je atestować, a jednocześnie już dziś służyć one mogą do identyfikacji czynników ryzyka występujących w badanej jednostce. Z punktu widzenia biegłego rewidenta ważną będzie analiza poziomu zaspokojenia występujących potrzeb informacyjnych, czyli tego jakie treści są przekazywane w poszczególnych raportach.

- **Sprawozdanie finansowe**

Dla użytkowników koszt pozyskania takiej informacji jest stosunkowo niewielki. Może ona być dość szybko pozyskana i wykorzystana do podejmowania decyzji. Informacja z systemu rachunkowości jest użyteczna dla każdego, kto podejmuje decyzje mające wpływ na skutki ekonomiczne, np. zarządzający chcą wiedzieć czy nowy produkt będzie zyskowny; właściciele chcą wiedzieć który z pracowników jest produktywny; inwestorzy chcą wiedzieć, czy firma stanowi dobrą inwestycję; prawodawca chce znać wpływ proponowanego prawa na budżet; kredytodawcy chcą upewnić się, czy mogą przedłużyć termin kredytowania, na jaki okres i czy mogą zwiększyć kwotę kredytu; urząd skarbowy chce wiedzieć, czy podstawa opodatkowania jest mierzona we właściwy sposób; ustawodawca (w imieniu inwestorów i otoczenia gospodarczego) chce wiedzieć, czy sprawozdania finansowe sporządzone zostały zgodnie z obowiązującymi przepisami.⁴

Rys. 1. Przepływ informacji w systemie rachunkowości

W kontekście sukcesu gospodarowania jednostką najczęściej zadawane są pytania o sytuację finansową na dany dzień oraz czy w ciągu roku jednostka dobrze pracowała.

W stosunku do tej formy zaspokojenia potrzeb informacyjnych jest jedno „ale” - przygotowujący sprawozdanie finansowe mogą mieć powody, aby pokazać firmę, którą zarządzają, w lepszym świetle niż jest to faktycznie. Inwestorzy, aby upewnić, że informacje, które prezentuje kierownictwo w sprawozdaniach finansowych są prawdziwe i pokazują

³ Woźniak K., *System informacji menedżerskiej jako instrument zarządzania strategicznego w firmie*, praca doktorska, Kraków, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, 2005

⁴ *Rachunkowość językiem biznesu*, [@www.wsb.edu.pl/uczelnia.php?podyplomowe/rachunkowość]

rzetelny i wierny obraz sytuacji firmy mogą zamówić niezależnego biegłego rewidenta do zbadania sprawozdania finansowego.

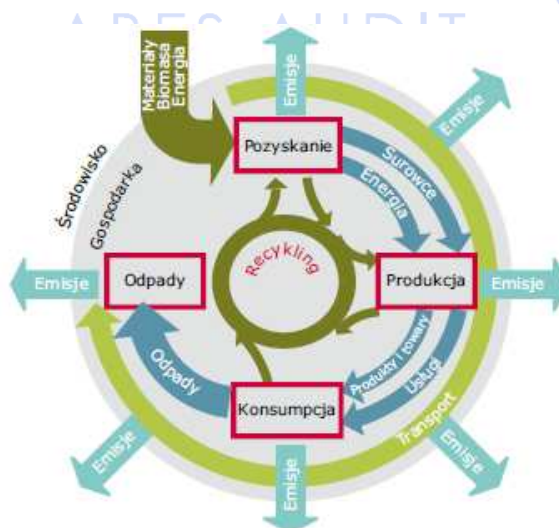
- **Raport środowiskowy**

Raport środowiskowy jest dokonana przez jednostkę lub organizację oceną korzyści i kosztów wynikających z przyjęcia bardziej przyjaznej polityki sprzyjającej środowisku naturalnemu.⁵ Brak jest ogólnie używanej normy jak ma wyglądać raport środowiskowy, który jest dokumentem dobrowolnym. Wytycznych jakie zagadnienia mają być w nim zawarte i w jaki sposób poruszane dostarcza jednak Global Reporting Initiative, która wytyczyła sobie cel, aby raporty środowiskowe stały się tak porównywalne, powszechne i ważne jak sprawozdania finansowe.

W obecnej pokryzysowej dobie przyszedł czas na kształtowanie zrównoważonej gospodarki. Celem zrównoważonej produkcji i konsumpcji jest maksymalizacja wydajności i efektywności produktów, usług i inwestycji tak, aby zaspokoić dzisiejsze potrzeby społeczeństwa bez narażania zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania ich potrzeb.

Jednostki, które mają przejrzyste zasady zrównoważonego rozwoju winny być nagradzane. Kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem brane są pod uwagę w trakcie podejmowania decyzji inwestycyjnych nie tylko przez odpowiedzialnych społecznie inwestorów, ale także tych z głównego nurtu. Korzyścią jaką jednostki te osiągają w zamian mają być w zamiarze ułatwienia w pozyskiwaniu finansowania, bo są dobrze postrzegane przez inwestorów.

Zrównoważona produkcja i konsumpcja obejmuje trzy filary zrównoważenia: gospodarkę, społeczeństwo i środowisko. Składnik społeczny wiąże się z zapewnieniem sprawiedliwości pokoleniowej i międzypokoleniowej oraz ochroną konsumenta. Wymiary gospodarczy i środowiskowy wiążą się ze zniesieniem sprzężenia między wzrostem gospodarczym a degradacją środowiska w celu promowania zarówno wzrostu gospodarczego, jak i ochrony środowiska.⁶ Koncepcja zrównoważonego rozwoju w wymiarze gospodarczym i środowiskowym bierze pod uwagę *life-cycle thinking*, czyli cykl życia dotyczący wykorzystania zasobów naturalnych. Analiza łańcucha od pozyskania zasobów poprzez etapy produkcji i konsumpcji, aż po usuwanie odpadów wydłuża perspektywę obejmując uwarunkowania dla całej gospodarki, wykraczające poza granice geograficzne i komponenty środowiska.

⁵ Glossary [@ <http://glossary.eea.europa.eu/terminology>]

⁶ *Zrównoważona konsumpcja i produkcja*, Rozdział 6 „Raportu belgradzkiego”, Belgrad, EEA, 2007

Rys. 2. Łańcuch cyklu życia ⁷

W obecnej chwili nie istnieją miarodajne i powszechnie przyjęte metody określenia wpływu wykorzystania zasobów i działalności produkcyjnej na środowisko. Mimo, że można zmierzyć ilość emitowanych zanieczyszczeń lub wytwarzanych odpadów, nie da się obecnie obliczyć ich wpływu na zdrowie ludzi, czy na zanik różnorodności biologicznej. Brak jest precyzyjnych danych liczbowych o wpływie działalności gospodarczej na środowisko. Obecnym celem jest identyfikacja sektorów o krytycznym znaczeniu dla środowiska oraz wskazanie priorytetowych obszarów interwencji.

Stowarzyszenie Europejskich Księgowych FEE wniosło swój głos do dyskusji o kryzysie i powiązało jego przyczyny z nastawieniem się uczestników rynków na osiąganie krótkoterminowych wyników. FEE ogłosiło politykę odnośnie kryzysu i zrównoważonego wzrostu. Zauważono w niej, że myślenie w kategoriach krótkoterminowych może skutkować znaczącymi problemami w długim okresie. Zdaniem FEE zaistniała unikalna możliwość dostosowania zasad i praktyk, które wspierać będą długoterminowe myślenie i bez których Unia Europejska nie będzie w stanie osiągnąć swojego zakładanego celu stania się polem dla zrównoważonego wzrostu. Kryzys skłania do ponownej oceny obecnych zasad i modeli biznesowych oraz przemodelowaniu ich tak, aby wykorzystać nowe możliwości zrównoważonego wzrostu łącznie z innowacyjnością produktów, nowymi rodzajami działalności i efektywnym wykorzystaniem zasobów. Zasada odpowiedzialności kierownictwa wymaga dostarczania wiarygodnej informacji o wysokiej jakości zawierającej ujawnienia dotyczące zrównoważonego rozwoju w celu umożliwienia akcjonariuszom, udziałowcom i innym zainteresowanym stronom dokonywania własnej oceny ryzyka związanego ze zrównoważonym wzrostem i rysujących się możliwości w kontekście przyszłych zmian.

Działania na rzecz zrównoważonego rozwoju muszą być poparte ulepszeniem sprawozdawczości finansowej, ładu korporacyjnego i usług atestacyjnych. Specyficzną rolę będą pełnić biegli rewidenci potwierdzający wiarygodność nowych ujawnień w sprawozdaniach lub samych raportów środowiskowych. Księgowi i biegli rewidenci mają do odegrania znaczącą rolę w przyszłości działalności gospodarczej, także tej małej – poprzez zapewnienie, że obsługiwane przez nich jednostki przyczyniają się w coraz większym stopniu do zrównoważonego rozwoju. Dlatego także oni muszą być w pełni poinformowani o kwestiach zrównoważonego wzrostu - handlu emisjami dwutlenkiem węgla, ekonomią wolną od gazów cieplarnianych, wymogami regulacyjnymi i kwestiami związanymi z wartościami niematerialnymi i prawnymi.⁸

- **Sprawozdania corporate governance**

Celem „Dobrych Praktyk Spółek Notowanych na GPW” jest umacnianie transparentności spółek giełdowych, poprawa jakości komunikacji spółek z inwestorami, wzmocnienie ochrony praw akcjonariuszy także w materiałach nie regulowanych przez prawo.

Obowiązek sporządzania przez spółki giełdowe raportu dotyczącego stosowania zasad ładu korporacyjnego jest nowym elementem począwszy od roku 2008. Jego treść powinna uwzględniać zasady zawarte w Dobrych praktykach oraz wytyczne opracowane przez Giełdę Papierów Wartościowych w tym zakresie. Zawartość raportu jest efektem porozumienia pomiędzy przekonaniami i oczekiwaniami inwestorów oraz emitentów notowanych na Giełdzie. Powszechne, pełne i staranne stosowanie zasad ładu

---

⁷ tamże

⁸ *Lessons from the Crisis: Time to Shape a Sustainable Economy*, Bruksela, FEE, lipiec 2009 [@ <http://www.fee.be>]

korporacyjnego przez wyróżniających się w tym zakresie emitentów jest promowane w drodze obniżania im opłat giełdowych.

Podczas obowiązywania poprzednich wersji Dobrych zasad przygotowanie takiego sprawozdania nie było obowiązkowe i polegało na wypełnianiu przez spółkę specjalnej tabeli. Dobre praktyki funkcjonują na zasadzie *comply or explain* – co pozwala na uzyskiwanie pełnej i jednoznacznej informacji na temat stosowania zasad ładu korporacyjnego.

Obecnie trzeba w nim opisać w przejrzysty i syntetyczny sposób jak funkcjonują w codziennej praktyce spółki podstawowe mechanizmy *corporate governance*. Dotyczy to takich kwestii, które należą do sfery żywotnych interesów uczestników rynku kapitałowego, tak aby stosowanie Dobrych Praktyk było zjawiskiem naturalnym, a nie wymuszonym lub fikcyjnym.

Spółki giełdowe zobligowane do sporządzania raportu *corporate governance*, równoważą ten nakład korzyściami wynikającymi z potrzeb rynku. Dlatego też Dobre Praktyki dotyczą wyłącznie dziedzin, w których ich stosowanie może wpływać dodatnio na rynkową wycenę przedsiębiorstw, a przez to obniżyć koszt pozyskiwania kapitału. Przykładami takich spraw jest przekazanie zasad ładu korporacyjnego nieprzestrzeganych przez emitenta, wraz z podaniem okoliczności i przyczyn oraz sposobu usunięcia skutków nie zastosowania danej zasady, co zamierza on zrobić by w przyszłości do tego nie doszło; opis sposobu działania walnego zgromadzenia i jego zasadniczych uprawnień; opis praw akcjonariuszy i sposobu ich wykonywania; skład osobowy i zasady działania organów zarządzających i nadzorczych spółki oraz ich komitetów; opis podstawowych cech systemów kontroli wewnętrznej w spółce i zarządzania ryzykiem w odniesieniu do procesu sporządzania sprawozdań finansowych. Uzupełniająco dodać można opisową odpowiedź na następujące pytania - czy komitet audytu prowadzi rzeczywisty monitoring pracy audytora zewnętrznego i audytu wewnętrznego, czy członkowie niezależni mają świadomość swojej szczególnej roli oraz aktywnie ją wypełniają, oraz inne zagadnienia. Informacja pozyskana z takiego sprawozdania będzie szczególnie cenna dla inwestorów instytucjonalnych i mniejszościowych, którzy zyskają pełniejszy obraz wewnętrznego funkcjonowania organów spółki, co ma bezpośredni wpływ na podejmowane decyzje inwestycyjne.

Celem „Dobrych Praktyk Spółek Notowanych na GPW” jest umacnianie transparentności spółek giełdowych, poprawa jakości komunikacji spółek z inwestorami, wzmocnienie ochrony praw akcjonariuszy także w materiałach nie regulowanych przez prawo, bez zbędnego stwarzania obciążeń dla spółek.

Jednocześnie dzięki zastosowaniu zasady *comply or explain* przestrzeganie zasad jest bardziej elastyczne i znacznie efektywniejsze, niż gdyby to były szczegółowe regulacje. W krajach członkowskich Unii Europejskiej zastosowanie tej zasady zalecane jest poprzez prawo korporacyjne, regulatora rynku bądź standardy dopuszczenia do obrotu giełdowego. Rola regulatorów rynku powinna ograniczać się do kontroli czy opublikowano odpowiednie oświadczenie o przestrzeganiu zasad oraz reagowaniu jedynie w przypadku rażących naruszeń zasad. Wyciąganie wniosków i ocena zasad nadzoru korporacyjnego powinna należeć do akcjonariuszy spółki, którzy podejmują decyzje głosując na Walnych Zgromadzeniach Akcjonariuszy.⁹

- **Raporty z działania systemów zarządzania jakością**

Raport z działania systemów zarządzania jakością to efekt końcowy systematycznej i niezależnej oceny przebiegu procesów w organizacji. Celem audytu systemów zarządzania jest zapobieganie przyszłym problemom w funkcjonowaniu systemów przez prawidłowe

---

⁹ Przybyłowski M., *Europa stawia na miękkie prawo*, [@ <http://www.pfcg.org.pl>]

zidentyfikowanie, przekazanie, spisanie faktu istnienia, bądź nie wystąpienia niezgodności, wraz ze wskazaniem działań doskonalących. Rezultatem dokonanej oceny jest udoskonalenie istniejącego systemu poprzez wdrożenie działań korygujących. Odbiorcom raportu zależy na uzyskaniu pozytywnej oceny, równoważnej z potwierdzeniem potencjału systemu i organizacji. Raporty pisemne adresowane są do audytowanych, kierownictwa audytowanej jednostki, audytorów wewnętrznych jednostki, kierownictwa klienta zlecającego audyt, audytora przygotowującego się do następnych audytów w tej samej jednostce oraz audytorów z organizacji akredytujących (w przypadku akredytowanych audytów certyfikacyjnych).

Ujawnione podczas audytu systemów zarządzania przypadki niespełnienia kluczowych wymagań raportowane są jako niezgodności. Niezgodności można podzielić ze względu na wpływ na funkcjonowanie systemu. Klasyfikacja niezgodności daje także obraz słabych i mocnych stron systemu jakości w organizacji. Wyróżnia się niezgodność małą, definiowaną jako pojedynczy przypadek niespełnienia wymagania, natomiast niezgodność duża to przypadek nie odniesienia się do punktu normy, konkretnego wymagania poddanego ocenie podczas audytu. Niezgodność duża ma miejsce także w sytuacji nie wprowadzenia wymagania normy, czy też zalecenia audytu zewnętrznego. O niezgodności dużej można powiedzieć, w przypadku stwierdzenia systematycznego, celowego niespełnienia wymagania wewnętrznego systemu jakości firmy.¹⁰ Niezgodności odnosi się do konkretnego punktu normy obowiązującej w danej firmie, przedstawiając sytuację faktycznie mającą miejsce, co czyni ten zapis przydatnym w przyszłości przy dokonywaniu analiz czy podsumowań. Opis niezgodności musi być zrozumiały nie tylko dla kierownictwa, lecz także dla szeregowych pracowników realizujących dany fragment normy jakości zarządzania. Maksymalizując użyteczność raportu podaje się czasem konsekwencje nie skorygowania niezgodności oraz konsekwencje powstania ewentualnego problemu.

Nie wszystkie zaistniałe sytuacje są niezgodnościami – możliwość niespełnienia wymagania przy braku klarownych dowodów na jego niespełnienie i niskim natężeniu ryzyka jego wystąpienia – prowadzi do zamieszczenia obserwacji w raporcie z audytu. Służą one ukazaniu możliwości doskonalenia, obszarów wymagających poprawy w sytuacjach, gdy ogólna ocena jest dobra, natomiast mogłaby być lepsza. Obserwacje wskazuje się tylko w przypadku, gdy są możliwości doskonalenia. Raport opisuje niezgodności, w sytuacji gdy jest absolutna pewność, że niezgodność rzeczywiście wystąpiła. Wzór raportu niezgodności zależy od organizacji sporządzającej raport, ale także od procedur klienta. Praktykowane jest uzyskiwanie podpisu strony audytowanej pod raportem, co ma na celu utrzymanie prawidłowej atmosfery i nastawienia obydwóch stron audytu. Zgodnie z normą ISO 19011 do zakończenia audytu niezbędne jest rozestanie zatwierdzonego raportu z audytu do zainteresowanych stron.

Konsekwencją otrzymanego raportu jest zazwyczaj plan poprawy jakości, zawierający informację o koniecznych do wykonania działaniach w celu doskonalenia skuteczności systemu, w którym podaje się zadania do realizacji, termin i osoby odpowiedzialne. Jego realizacja podlegać będzie audytowi w kolejnym okresie.

Niekiedy jednostki wnioskuje o przeprowadzenie certyfikacji swojego systemu zarządzania jakością. Po formalnej ocenie przekazanych dokumentów, dokonywany jest proces certyfikacji przez uprawnioną organizację. Warunkiem wydania certyfikatu systemu zarządzania jakością jest przejście przez audyt certyfikacyjny jednostki. Po jego przeprowadzeniu wnioskodawca otrzymuje raport z audytu zawierający obiektywną i niezależną opinię audytorów na temat audytowanego obszaru. Po ewentualnym otrzymaniu decyzji o wydaniu certyfikatu systemu zarządzania jakością, jednostka przyjmuje harmonogram audytów obejmujący przykładowo trzyletni cykl certyfikacji. Rozpoczyna się on

---

¹⁰ Krawczyk R., [@ <http://www.centrum.jakosci.pl/audit-systemow-zarzadzania,niezgodnosci.html>]

od decyzji o certyfikacji lub o ponownej certyfikacji. Wraz z wydaniem certyfikatu jednostka zostaje upoważniona do posługiwania się znakiem certyfikatu. Negatywne wyniki audytu prowadzą do ograniczenia lub nawet cofnięcia certyfikacji. Organizacja certyfikująca może przeprowadzić audyt specjalny u klienta na skutek wniesionych skarg.

Reasumując, po przeanalizowaniu powyżej przedstawionych raportów, widać, że to różnorodność potencjalnych decyzji użytkowników i odpowiadających im potrzeb informacyjnych wraz z oceną stopnia zaspokojenia potencjalnych potrzeb informacyjnych wskazuje na to jakie cechy będą miały potencjalne raporty, oparte na źródłach informacji zaspokajających dane potrzeby informacyjne. We współczesnej gospodarce rynkowej informacje są jednym z najważniejszych zasobów każdego podmiotu gospodarczego. Wiedza pozwala na podejmowanie decyzji obciążonych mniejszym ryzykiem bez względu na to, na jakim rynku się działa.

WIARYGODNOŚĆ INFORMACJI PREZENTOWANYCH ODBIORCOM

Przydatna informacja – spełniająca cechy jakościowe (założenia koncepcyjne MSSF)

Zgodnie z definicją zawartą w Założeniach koncepcyjnych przygotowywania i prezentacji sprawozdań finansowych cechami jakościowymi sprawozdań finansowych są te, które sprawiają, że sprawozdania finansowe są użyteczne dla odbiorców. Oddają one prawdziwy i uczciwy obraz sytuacji finansowej oraz wyniku finansowego podmiotu (*true and fair view*). Założenia koncepcyjne wyróżniają cztery podstawowe cechy jakościowe, aby sprawozdania finansowe były pomocne w zarządzaniu firmą. Szczegóły tych cech różnią się nieco od nadrzędnych zasad rachunkowości regulowanych Ustawą o rachunkowości.

Oprócz cech jakościowych fundamentalnymi założeniami rachunkowości jest zachowanie podstawy memoriałowej oraz kontynuacji działalności gospodarczej. Realizacja założeń fundamentalnych jest o tyle ważna, że przykładowo większą wagę, niż poziom wybranych wskaźników finansowych, będzie mieć informacja o zagrożeniu kontynuacji działania firmy w przyszłości, co jest szczególnie ważne w obecnej sytuacji kryzysu finansowego.

- **Zrozumiałość,**

Z potocznej definicji wynika, że zrozumiałość jest miarą prawidłowo zrozumiałej części do całości przekazywanego komunikatu. Zadowalająca zrozumiałość wymaga dostatecznej słyszalności i dostatecznej przejrzystości.¹¹

Zrozumiałość sprawozdania finansowego - polega na tym, że użytkownicy sprawozdania finansowego, posiadający określoną wiedzę z zakresu zarządzania i rachunkowości, są w stanie zrozumieć informacje przedstawione w sprawozdaniu. Łatwość zrozumienia danych prezentowanych w sprawozdaniu finansowym jest niezbędna, lecz nie znaczy to, że informacje bardziej złożone, ale przekazujące istotne sprawy, winny być pominięte dlatego, że nie wszyscy użytkownicy mogą je zrozumieć.¹²

- **Przydatność (w tym istotność),**

Znaczenie słowa przydatność odnosi się do posiadania zastosowania lub do cechy czegoś, co ma praktyczną wartość.

Przydatność sprawozdania finansowego - polega na tym, że użytkownicy mogą się posłużyć zawartymi w nim informacjami podejmując decyzje gospodarcze. Informacje te

---

¹¹ Wikipedia [@ <http://pl.wikipedia.org>]

¹² Kabalski P. *Nadrzędne zasady przygotowywania i prezentacji sprawozdań finansowych* „Przegląd Podatkowy” 2005 nr 1

pomagają im ocenić zdarzenia przeszłe (aby potwierdzić trafność decyzji lub je skorygować), teraźniejsze i przyszłe (aby przewidzieć możliwe zdarzenia).

Na przydatność informacji wpływa ich istotność. Wiąże się z nią wartość znacząca (materialność)¹³. Informacja ma wartość znaczącą, jeżeli jej pominięcie lub zniekształcenie wpływa na decyzje użytkowników. To, czy dana informacja ma wartość znaczącą, zależy zarówno od istoty, jak i rozmiarów opisywanego przez nią zdarzenia gospodarczego. Istotność pozwala na stosowanie uproszczeń poprzez łączne wykazywanie składników majątkowych o podobnym charakterze w sprawozdaniu. Uproszczenia zmniejszają pracochłonność, a ich zakres ograniczony jest warunkiem dotrzymania rzetelności i prawidłowości sprawozdania.

- **Wiarygodność (w tym wiernie odzwierciedlenie, przewaga treści nad formą, neutralność, zasada ostrożnej wyceny, kompletność).**

Aby sprawozdanie finansowe było wiarygodne, sporządzający je musi ściśle opierać się na wiarygodnych dokumentach i księgach, co jest analogiczne do zachowania zasady weryfikowalności. Informacje w sprawozdaniu muszą być wolne od błędów materialnych i stronniczości, wiernie przedstawiając transakcje i zdarzenia, które są jej treścią.

Na wiarygodność składają się następujące cechy: wierność prezentacji, przewaga treści nad formą, neutralność, ostrożna wycena oraz kompletność. Informacja jest wiarygodna, jeśli wiernie odzwierciedla transakcje i zdarzenia zgodnie z treścią ekonomiczną, a nie jedynie formą prawną. Przykładowo ujmując sprzedaż decydujące jest przeniesienie ryzyka i korzyści, a nie wyłącznie przeniesienie tytułu prawnego. Jest to realizacja zasady „treść ponad formę”.

Kolejny warunek wiarygodności to neutralność informacji, czyli wolność od stronniczości w postaci celowej selekcji danych lub wybrania takiego sposobu prezentacji, aby uzyskać oczekiwaną decyzję użytkowników sprawozdania finansowego.

Konieczność zachowania ostrożności podczas dokonywania wyceny wynika z niepewności nieodłącznie związanej z działalnością gospodarczą. Jednostka nigdy nie wie jak będzie dokładna kwota spłaconych należności handlowych i czy nie będzie zmuszony spłacać jakiejś kwoty przyszłych zobowiązań z tytułu udzielonych gwarancji. Ostrożność oznacza roztropność przy dokonywaniu szacunków, tak aby wartość aktywów i przychodów nie była zawyżona, a wartość zobowiązań i kosztów zaniżona. Jednakże zastępując się ostrożnością, nie można tworzyć ukrytych lub nadmiernych rezerw, celowo zaniżać wartości aktywów i przychodów oraz celowo zawyżać wartości kosztów i zobowiązań.¹⁴

Kolejną cechą wiarygodności informacji jest jej kompletność. Informacja kompletna zawiera wszelkie istotne szczegóły dotyczące danej transakcji.

Kompletne sprawozdanie obejmuje całość składników majątkowych, kapitałów oraz wszystkie operacje wynikowe. Wymaga ona ujęcia wszystkich rozpoznanych i przewidywanych zjawisk gospodarczych wchodzących w zakres sprawozdania. Brak istotnych punktów dotyczących zdarzeń gospodarczych wskazuje na niekompletność informacji i przez to jej niewiarygodność. Zatem sprawozdanie finansowe powinno zawierać istotne informacje, a z drugiej — powinno spełnić wymóg kompletności.¹⁵

---

¹³ *Jakie powinny być sprawozdania finansowe?* Wydawnictwo C.H. Beck 2008
[@ <http://www.podatki.egospodarka.pl/34886,Jakie-powinny-byc-sprawozdania-finansowe,3,65,1.html>]

¹⁴ Kabalski P. *Nadrzędne zasady przygotowywania ...*(opr. cit)

¹⁵ *Jakie powinny być sprawozdania ...*(opr. cit)

- **Porównywalność**

Porównywalność sprawozdania finansowego polega na tym, że istnieje możliwość przeprowadzenia analizy porównawczej na podstawie danych z różnych okresów oraz danych różnych jednostek względem siebie, tak aby móc ocenić ich sytuację finansową i wyniki działalności. Użytkownicy muszą być poinformowani o zastosowanych podczas sporządzania sprawozdań finansowych zasadach rachunkowości, a także o zmianach tych zasad oraz ich skutkach.

Warunkiem porównywalności informacji za kolejne okresy sprawozdawcze jest ciągłość stosowanych zasad rachunkowości. Porównania w czasie pozwalają przeanalizować tendencje zjawisk ekonomicznych (kierunek i tendencję rozwoju). Porównania w przestrzeni pozwalają porównać sytuację gospodarczą jednostki do sytuacji innych podmiotów o zbliżonym profilu działalności.

Przestrzenna porównywalność wymaga harmonizacji zasad rachunkowości i przestrzegania zasad sporządzania sprawozdań finansowych w przeciwnym razie porównywalność danych będzie w znacznym stopniu zakłócona.¹⁶

Kierownictwo jednostki w sprawozdaniu finansowym przekazuje użytkownikom informacje, które w założeniu sporządzone są przy zachowaniu wszystkich fundamentalnych zasad rachunkowości i cech jakościowych. By uzyskać pewność co do słuszności i rzetelności zawartych w sprawozdaniu finansowym informacji niezbędna jest rewizja finansowa, która dostarczy użytkownikom racjonalnej pewności na temat sytuacji finansowej.

Jest to szczególnie ważne bowiem w praktyce jednostka narażona jest na ryzyko, że dojdzie w niej do oszustw bądź nadużyć kontroli wewnętrznej. Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej wskazują, że podstawą od której biegły rewident rozpoczyna badanie jest rozpoznanie czynników ryzyka, tak by móc oszacować, a w kolejnym kroku szczegółowo zaplanować swoją odpowiedź na rozpoznane ryzyko - czyli zaplanować podejście do badania.

Ryzyko oszustw i nadużyć

Ryzyko oszustw i nadużyć to ryzyko celowego działania jednej lub więcej osób spośród kierownictwa, osób zarządzających i sprawujących nadzór, pracowników lub osób trzecich, pociągającego za sobą dopuszczenie się oszustwa lub kłamstwa dla uzyskania nieuzasadnionej lub bezprawnej korzyści.¹⁷

Oszustwo, w które jest zamieszany jeden bądź kilku członków kierownictwa lub osoby zarządzające i sprawujące nadzór nad jednostką, określane jest mianem "oszustwa kierownictwa". Oszustwo, w które są zamieszani tylko pracownicy jednostki, nazywane jest "oszustwem pracowniczym". W obu przypadkach może występować wewnętrzna zмова w ramach jednostki lub udział stron trzecich spoza jednostki.

Oszustwo może występować na każdym poziomie w organizacji ale jest ono zwykle poważniejsze i dotyczy wyższych kwot pieniędzy, jeżeli zamieszane w nie jest wyższe kierownictwo.

Dla biegłego rewidenta ważne są dwa rodzaje celowych nieprawidłowości: wynikające z oszukańczej sprawozdawczości finansowej oraz ze sprzeniewierzenia aktywów. W obu rodzajach nieprawidłowości zarówno pracownicy, jak i kierownictwo mogą wykorzystywać

---

¹⁶ tamże

¹⁷ Przewodnik stosowania Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej w badaniu małych i średnich jednostek Warszawa, ABES Audyt Sp. z o. o. i Account Sp. z o. o., 2008

istniejące słabości kontroli wewnętrznej, ale tylko kierownictwo może pominąć działającą kontrolę. W przypadku kierownictwa może się ono posunąć do oszukańczej sprawozdawczości finansowej dotyczącej manipulacji zwykle wysokimi kwotami.

Trzy okoliczności często dostarczają wskazówek o występowaniu oszustw. Nazywane one są "trójkątem oszustw", ponieważ obecność wszystkich trzech okoliczności oznacza wysokie prawdopodobieństwo występowania oszustwa lub nadużycia. Okoliczności te są następujące:

Możliwość - słaba kultura korporacyjna i brak odpowiednich procedur kontroli wewnętrznej mogą często prowadzić do przekonania, że możliwe jest niewykrycie oszustwa.

Naciski - często wywoływane są przez pilne potrzeby nie podzielane przez innych (jak na przykład znaczące zadłużenie osobiste lub konieczność spełnienia oczekiwań analityka czy banku dotyczących zysku).

Usprawiedliwienie - przekonanie, że w rzeczywistości oszustwo nie zostało popełnione. Popełniający oszustwo usprawiedliwia się, stwierdzając na przykład: "to nic wielkiego" lub "biorę tylko to, na co zasługuję".¹⁸

Kreatywna księgowość i oszukańcza sprawozdawczość finansowa

W praktyce często zdarza się, że kierownicy firm w celu upiększania wyniku finansowego wywierają presję na głównego księgowego, aby prezentował on wynik bez tworzenia rezerw na należności czy pomijał ewidencję zaistniałych kosztów, w przypadku braku ich poświadczenia fakturą VAT. Działanie to jest korzystne dla kierownictwa, gdy istnieje korelacja pomiędzy poziomem wyniku finansowego a oceną kierownictwa przez właścicieli, radę nadzorczą lub innych użytkowników. Zaniechanie pewnych wymogów narzuconych przez regulacje bilansowe lub niewłaściwa merytorycznie ewidencja zdarzeń powoduje, że dane w księgach rachunkowych nie są rzetelne a sprawozdania finansowe niewiarygodne. Osobie, która dopuściła się takich działań grozi kara grzywny lub kara pozbawienia wolności do lat dwóch, albo obie kary łącznie. Taka sytuacja będzie więc nazywana oszukańczą sprawozdawczością finansową.

O kreatywnej księgowości będziemy mówić wtedy, gdy nie dojdzie do naruszenia rzetelności i wiarygodności sprawozdania finansowego, zaś zastosowane w praktyce metody księgowania i prezentacji są dopuszczalne przez prawo i odpowiednie standardy.

Fakt zastosowania oszukańczej sprawozdawczości finansowej pozostanie utajniony, jeśli:

- jednostka nie jest obowiązana do sporządzania sprawozdań finansowych i księgi za ten okres nie będą podlegały badaniu przez biegłego,
- księgi nie podlegają rewizji wewnętrznej i nie będą kontrolowane przez urząd skarbowy,
- bezpośredni zwierzchnicy kierownika jednostki nie zauważą nieprawidłowości.¹⁹

Przypadki oszukańczej sprawozdawczości finansowej stanowią zagrożenie dla efektywnego funkcjonowania rynków kapitałowych.

Nadszarpnięte zaufanie do rynków, gdzie odnotowano przypadki celowych manipulacji – doprowadziło w Stanach Zjednoczonych do próby rozszerzenia procedur badania o wykrywanie istotnych oszustw finansowych, raportowanie o systemach kontroli wewnętrznej oraz raportowanie oszukańczej działalności do odpowiednich władz i instytucji nadzorczych. Postulaty takie wydawały się zbyt daleko idące i nie doszło do tego. Powołano Komisję

---

¹⁸ tamże

¹⁹ Lis T., *Kreatywna księgowość* [@ www.eurofinance.com.pl]

Treadway'a, która w październiku 1987 roku wydała raport, który identyfikował czynniki sprzyjające oszukańczej sprawozdawczości i dawał wskazówki jak uniknąć takich sytuacji w przyszłości. Komisja wskazała na konieczność wdrożenia zasad ładu korporacyjnego w spółkach publicznych, w celu umocnienia przestrzegania etyki. Audytorom Komisja zalecała aktywniejsze działania w kierunku szacowania ryzyka oszukańczej sprawozdawczości i takiego zaprojektowania procedur badania, które będą dawać uzasadnioną pewność ich wykrycia. Innymi zaleceniami dla biegłych było zastosowanie procedur analitycznych we wszystkich zleceniach badania i udoskonalenia zasad weryfikacji zbadanych sprawozdań finansowych oraz przeglądów wewnątrz firm audytorskich. W zakresie edukacji nacisk położono na rozszerzenie certyfikacji i stałego podnoszenia wiedzy, umiejętności i wartości etycznych, aby lepiej rozpoznawać sytuacje obarczone ryzykiem oszustw.²⁰

Odpowiedzią IFAC na te zalecenia było rozszerzenie Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej o wymóg rozpoznawania ryzyka oszustw przez biegłych rewidentów, o obowiązek zrozumienia i udokumentowania kontroli wewnętrznej badanych jednostek oraz wdrożenie zarówno MSKJ 1, jak i Międzynarodowych Standardów Edukacyjnych.

PO CO JEST REWIZJA FINANSOWA

Bez rewizji finansowej nie byłoby żadnej pewności, że informacje prezentowane w sprawozdaniach finansowych są rzetelne i wiarygodne. To przeprowadzone badanie sprawozdania finansowego zakończone opinią bez zastrzeżeń nadaje mu atrybut wiarygodności. Niezależni biegli rewidentzi spełniają w ten sposób funkcję informacyjną i uwierzytelniającą.

Wyrażone w opinii potwierdzenie rzetelności i prawidłowości danych będących odpowiednikiem sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowego danej jednostki zawartych w jej sprawozdaniu finansowym jest rezultatem przeprowadzonych procedur badania. Na tym polega funkcja kontrolna rewizji sprawozdania finansowego.

Przeprowadzenie procedur zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rewizji Finansowej powinno skutkować obniżeniem ryzyka oszustw i nadużyć w sprawozdaniu finansowym. Procedury rewizji winny być wysokiej jakości, a wykonujący je podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych powinien mieć wdrożony Międzynarodowy Standard Kontroli Jakości 1 (lub jego krajowy odpowiednik), który zaleca jakie wewnętrzne procedury jakości w odniesieniu do usług atestacyjnych winny być przestrzegane.

PODSTAWY PRAWNE REWIZJI SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

Badania sprawozdań finansowych w Polsce regulowane są przez szereg przepisów i norm. Należy do nich zarówno Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości określająca w rozdziale 7 tryb badania sprawozdań finansowych przez biegłych rewidentów²¹, jak i Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz nadzorze publicznym określająca zasady m.in. uzyskiwania tytułu i wykonywania zawodu biegłego rewidenta, odpowiedzialności dyscyplinarnej, działania podmiotów uprawnionych do badania sprawozdań finansowych, w tym tych które wykonują czynności rewizji finansowej w jednostkach zainteresowania publicznego, sprawowania nadzoru publicznego, utworzenia i działania komitetów audytu w jednostkach zainteresowania publicznego, współpracy

---

²⁰ *Fraudulent Financial Reporting* [@ <http://www.enotes.com/business-finance-encyclopedia/fraudulent-financial-reporting>]

²¹ *Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości*, 2002, Dziennik Ustaw, nr 76 poz. 694, ostatnia zmiana - 2008 rok, Dziennik Ustaw, nr 214 poz.1343

organów nadzoru publicznego w ramach Unii Europejskiej i z państw trzecich.²² Ustawa z dnia 7 maja 2009 roku jest wdrożeniem wyrażonego w 43 Dyrektywie dążenia do zharmonizowanego podejścia do badania ustawowego w całej Wspólnocie.²³ Ustawa dała Krajowej Radzie Biegłych Rewidentów prawo do ustanawiania, w formie uchwał zatwierdzonych przez Komisję Nadzoru Audytowego, krajowych standardów rewizji finansowej.

Na dzień dzisiejszy²⁴ obowiązują dotychczasowe normy wykonywania zawodu biegłego rewidenta KRBR, które tworzą ramy do wykonywania usług rewizji finansowej tj. badań i przeglądów sprawozdań finansowych. W sprawach nieuregulowanych zapisami normy oraz w razie pojawiających się wątpliwości Norma nr 5 kieruje podmioty uprawnione do kierowania się zapisami MSRF, których unormowania są bardziej szczegółowe i dotyczą szerszego zakresu spraw niż Normy KRBR.

Biegli rewidenci zobowiązani są do etycznego postępowania zgodnego z zasadami etyki zawodowej. Ujęte one są w Kodeksie etyki zawodowej biegłych rewidentów. KRBR zaleciła korzystanie z Kodeksu etyki dla zawodowych księgowych IFAC w sprawach nieuregulowanych w Kodeksie. W celu przestrzegania niezależności biegłych wyklucza się świadczenie innych usług na rzecz klientów, którym wykonuje się usługi atestacyjne.

Ani normy wykonywania zawodu biegłego rewidenta, ani Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej nie zawierają szczegółowych postanowień odnośnie zasad przeprowadzania audytu projektów współfinansowanych ze środków unijnych.

Zastosowanie będą miały pewne regulacje zawarte w normie nr 5 i postanowienia Międzynarodowego Standardu Usług Atestacyjnych 3000 „Usługi atestacyjne inne niż badania lub przeglądy historycznych informacji finansowych” oraz Międzynarodowy Standard Usług Pokrewnych 4400 „Uzgodnione procedury dotyczące informacji finansowych” (wcześniej MSRF 920). Często bowiem wytyczne dotyczące audytu dla poszczególnych projektów finansowanych ze środków unijnych określają procedury badania w jednostce beneficjenta, jakie ma wykonać biegły rewident i o jakich ustaleniach ma być poinformowana odpowiednia strona trzecia (reprezentująca instytucję nadzorującą wydatkowanie środków).

ODPOWIEDZIALNOŚĆ BIEGŁEGO REWIDENTA

Biegli rewidenci ponoszą odpowiedzialność wobec różnych stron. Odpowiedzialność ta może być sklasyfikowana jako cywilna (deliktowa lub kontraktowa), karna i dyscyplinarna. Ustawa o rachunkowości określa, że za naruszenie przez biegłego rewidenta zasad wykonywania zawodu określonych w ustawie i standardach zawodowych, może być uznane za czyn niedozwolony.²⁵

Odpowiedzialność cywilna niezależnego biegłego rewidenta

²² Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym 2009, Dziennik Ustaw, nr 77. poz. 649

²³ Dyrektywa 2006/43/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 maja 2006 r. w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych 2006, Dziennik Urzędowy L157/87

²⁴ pisanie niniejszego referatu tj. wrzesień 2009 r. (przypis autorki)

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z 1 grudnia 2006 r. I CSK 315/06 2007, Biuletyn Sądu Najwyższego, nr 3/13

Biegli rewidenci jako osoby zaufania publicznego ponoszą też odpowiedzialność zachowania szczególnej staranności przy dokonywaniu czynności rewizji. Należyta staranność biegłego rewidenta jako profesjonalisty ma charakter staranności zawodowej, która nakłada na niego wyższe standardy niż „zwykła” należyta staranność. Staranność ta przejawiać się winna w fachowości i uzasadnionej dociekliwości biegłego rewidenta, koniecznej dla prawidłowego dokonania czynności rewizji finansowej. Zgodnie z prawem cywilnym osobie, która ucierpiała wskutek tego typu zaniedbań należy się odszkodowanie. Strona poszkodowana musi udowodnić zarówno istnienie obowiązku należytej staranności oraz jego złamanie, a także udowodnić, że poniosła ona szkodę. Wysokość odszkodowania ponoszona przez podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych jest ograniczona przepisami art. 51 ustawy z dnia z 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie maksymalnie do dwudziestokrotności wynagrodzenia ustalonego w umowie na wykonanie czynności rewizji finansowej.

Strony wobec których ponoszona jest odpowiedzialność niezależnego biegłego rewidenta

Roszczenia wobec biegłego rewidenta za niedotrzymanie należytej staranności mogą być wysuwane przez badaną jednostkę, jej współników albo akcjonariuszy, banki, kredytodawców jednostki i inne strony. Roszczenia tych stron nie będą jednakowe i różnić się będą naturą zobowiązania jakie ma wobec nich biegły rewident.²⁶

Adresaci opinii i raportu

Klientem podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych, w ramach którego działa biegły rewident, jest badana jednostka. Jeśli ma ona osobowość prawną to w jej imieniu występują organy. Adresatami opinii i raportu są organy zlecające badanie lub przegląd oraz wszyscy akcjonariusze i udziałowcy (w rozumieniu cięła, jakim jest walne zgromadzenie). Spółka nie może być reprezentowana przez jednego z akcjonariuszy, chyba, że jest uprawniony do działania jako jej organ (np. jednoosobowy zarząd spółki).

Podmiot uprawniony do badania ponosi pełną ustawową odpowiedzialność za należyte wykonanie umowy na rzecz klienta i za należytą staranność wobec adresatów opinii i raportu. Gdyby pojawiły się roszczenia powołujące się na niedotrzymanie należytej staranności przez podmiot uprawniony, to klient musiałby każdorazowo udowodnić jej niedochowanie, a także udowodnić, że wskutek tego poniósł on szkodę. Odpowiedzialność rodzi nawet niewielki stopień udowodnionego niedbalstwa. Biegły rewident może zwolnić się z odpowiedzialności wykazując, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest skutkiem okoliczności, za które nie ponosi odpowiedzialności ani on sam, ani jego pracownicy.

Gdy strony są połączone stosunkiem zobowiązaniowym – czyli umową rodzi się odpowiedzialność kontraktowa, ale może też dojść do odpowiedzialności deliktowej. Ma to miejsce, tylko wtedy, gdy przyczyna powstania szkody leży poza zakresem uregulowanym umową.

Dla odpowiedzialności kontraktowej (odpowiedzialność *ex contractu*) charakterystyczne jest to, że szkoda powstaje na skutek niewykonania albo nienależytego wykonania albo, gdy świadczenie jest niemożliwe bądź wykonane nieterminowo. Za każdym razem jednak powstała szkoda pozostaje w ścisłym związku ze stosunkiem zobowiązaniowym.

---

²⁶ ACCA Paper 7 Advanced Audit and Assurance (International). Study Text London, BPP Learning Media Ltd., 2008

Inni użytkownicy opinii i raportu

Użytkownicy inni niż klient (jednostka reprezentowana przez odpowiednie organy) także mogą występować z ewentualnymi roszczeniami. Ich sytuacja prawna będzie podobna, niezależnie, czy będzie to pojedynczy akcjonariusz, potencjalny inwestor, czy bank. Każda z wymienionych stron nie ma umowy z podmiotem uprawnionym i dlatego wobec niej podmiot uprawniony nie odpowiada za należyte wykonanie umowy. Jednakże biegły rewident odpowiada wobec takiej strony, gdyby zechciała ona wywodzić skutki prawne z czynu niedozwolonego (roszczenia *ex delicto*). Cechą charakterystyczną odpowiedzialności deliktowej jest brak wcześniejszego stosunku zobowiązaniowego pomiędzy poszkodowanym a podmiotem zobowiązanym do naprawienia szkody. Dopiero bowiem zachowanie powodujące szkodę powoduje, iż między tymi stronami zawiązuje się stosunek zobowiązaniowy – deliktowy.

Strona wychodząca z takimi roszczeniami, musiałaby udowodnić, że zaistniała szkoda wskutek czynu niedozwolonego. W przypadku biegłego czynem niedozwolonym może być też zwykłe niedbalstwo.

Szacowanie odszkodowania za szkodę oparte jest na zasadzie pełnego wyrównania szkody. Osoba zobowiązana do naprawienia szkody ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Naprawienie szkody obejmuje stratę poniesioną przez poszkodowanego oraz utracone korzyści.

Rodzaje odpowiedzialności karnej

Badanie lub przegląd sprawozdania finansowego

Z przepisu art. 78 ustawy o rachunkowości, wynika poddanie pod działanie sankcji karnej biegłego rewidenta, którego opinia o sprawozdaniu finansowym lub sytuacji finansowo-majątkowej badanej jednostki jest niezgodna ze stanem faktycznym.

Zagrożenie kontynuacji działalności (sprawy związane z upadłością jednostki)

Gdy biegły rewident działa jako syndyk w postępowaniu upadłościowym może odpowiadać karnie, podobnie jak każdy kto kieruje sprawami majątkowymi lub działalnością gospodarczą jednostki, za nadużycie udzielonych mu uprawnień lub niedopełnienie ciężącego na nim obowiązku i wyrządzenie w związku z tym szkody majątkowej.

Wykorzystanie informacji poufnych (insider dealing)

Insider dealing to w tłumaczeniu na język polski wykorzystanie jeszcze nie opublikowanej informacji poufnej, która może wpłynąć na cenę papieru wartościowego (lub na cenę powiązanych z nim instrumentów pochodnych). Taką informacją może być planowana fuzja albo wyniki finansowe spółki.²⁷ Informacja na rynku kapitałowym, a w szczególności ta nie wszystkim znana, może stanowić dobro ekonomiczne o wymiernej wartości.

Stosownie do Art. 156 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi każdy kto w związku z dostępem do informacji poufnej z racji wykonywania zawodu, a także stosunku zlecenia lub o podobnym charakterze z emitentem posiada

---

²⁷ Kuk M. *Przestępstwo wykorzystania informacji poufnej (insider trading)* „Rzeczpospolita”, lipiec 2009 [@ http://www.rp.pl/artukul/5,338308_Przestepstwo_wykorzystania_informacji_poufnej__insider_trading_.html]

informację poufną - nie może wykorzystywać takiej informacji przez zdefiniowany w ustawie zamknięty okres. Wykorzystaniem informacji poufnej jest nabywanie lub zbywanie instrumentów finansowych, w oparciu o posiadaną informację poufną. Osoby które powzięły informacje poufne nie mogą ich ujawniać, ani udzielać rekomendacji, ani też nakłaniać innych do nabycia lub zbycia instrumentów finansowych na podstawie powziętej informacji.

Do insiderów pierwotnych zalicza się biegłych rewidentów, którzy uzyskali informację poufną "z pierwszej ręki" w związku z wykonywaniem swoich funkcji zawodowych, takich jak badanie sprawozdań finansowych lub inne usługi atestacyjne, w trakcie których badane są m.in. dokumenty dotyczące papierów wartościowych i pozyskiwane są inne informacje. Przy wszystkich tych czynnościach biegli rewidenci mogą powziąć informacje poufne w rozumieniu przepisów ustawy o obrocie instrumentami finansowymi.

Jednocześnie przepisy wymagają od emitenta uprzedniego poinformowania osoby, której informacje mają zostać przekazane, że są to informacje poufne. Emitent zobowiązany jest do sporządzenia i prowadzenia list osób fizycznych posiadających dostęp do określonych informacji poufnych.

Jeśli dojdzie do wykorzystania lub ujawnienia informacji poufnej w czasie trwania okresu zamkniętego Komisja Nadzoru Finansowego może nałożyć, w drodze decyzji, karę pieniężną do wysokości 200.000 zł. Dodatkowo osoba, która wykorzystwała informację poufną, może zostać ukarana grzywną w wysokości do 5 mln zł, a także trafić do więzienia na okres od trzech miesięcy do nawet pięciu lat.²⁸

Dlaczego wykorzystanie poufnej informacji jest przestępstwem? Pozornie nikt, na takiej informacji nie traci. Sytuacja w której zarobi kilka osób nie wydaje się aż tak istotna.

Niestety, wielu inwestorów może zostać narażonych na straty i co najważniejsze podważa się zaufanie do całego rynku kapitałowego poprzez nierówne szanse w grze. Poufne informacje można wykorzystać nie tylko do zarabiania, bowiem wiedząc o kłopotach spółki lub aresztowaniu prezesa wcześniej od innych można zbyć posiadany pakiet akcji i uchronić się w ten sposób przed stratami.

Pranie brudnych pieniędzy

Pranie brudnych pieniędzy – proceder obejmujący wszelkiego rodzaju operacje mające zazwyczaj na celu wprowadzenie do legalnego obrotu wartości majątkowych, które pochodzą z nielegalnych źródeł. W większości przypadków dotyczy to przestępczości narkotykowej i innej ciężkiej przestępczości.

Najbardziej znaną metodą tego procederu jest zawyżanie przychodów z działalności, której dokładne rozmiary są trudne do skontrolowania, w szczególności drobnej działalności usługowej. Pralnie odzieży są klasycznym przykładem tego typu działalności. Stąd też wzięta się nazwa tego procederu. W międzynarodowym praniu pieniędzy na większą skalę włącza się skomplikowane operacje finansowe, co zresztą od kilku lat jest znacznie ułatwione przez postęp techniczny w sektorze finansowym. Biegli rewidenci, ze swojej strony, powinni zwrócić baczną uwagę na coraz więcej przypadków, gdy proceder ten odbywa się poprzez: zawieranie umów handlowych na kwoty, które znacznie przekraczają cenę rynkową, fikcyjne kary i odszkodowania pomiędzy kontrahentami, obroty udziałami i akcjami pomiędzy spółkami prawa handlowego, fikcyjne finansowanie prac badawczo-rozwojowych,

---

²⁸ tamże

doradztwo czy konsulting. Do przeciwdziałania praniu pieniędzy powołany został w Polsce Generalny Inspektor Informacji Finansowej.

Celem procesu prania pieniędzy jest nadanie pozorów legalności funduszom uzyskanym z działalności pozaprawnej lub działań z nią powiązanych. Zapobieganiem tego typu przestępstwom zajmuje się ustawa z dnia z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu.

Określa ona zasady oraz tryb przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy oraz obowiązki podmiotów uczestniczących w obrocie finansowym w zakresie gromadzenia i przekazywania informacji, określając je mianem tzw. instytucji zobowiązanych. Zaliczani są do nich także biegli rewidenci wykonujący zawód. Ustawa zobowiązuje ich w szczególności do:

- rejestrowania transakcji - podmiotu prowadzącego kasyno gry dotyczącą zakupu lub sprzedaży żetonów o wartości stanowiącej co najmniej równowartość 1.000 euro oraz każdą transakcję, której okoliczności wskazują, że wartości majątkowe mogą pochodzić z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł bez względu na jej wartość i charakter;
- identyfikacji klientów - na podstawie przedstawionych dokumentów;
- przechowywania rejestru transakcji oraz dokumentów dotyczących zarejestrowanych transakcji, przez okres 5 lat, licząc od pierwszego dnia roku następującego po roku, w którym dokonano ostatniego zapisu związanego z transakcją.

Ustawa sankcjonuje, że kto, działając w imieniu lub interesie instytucji obowiązanej, wbrew przepisom ustawy, nie dopełni obowiązku: rejestracji transakcji lub przechowywania rejestrów transakcji oraz dokumentów dotyczących transakcji, identyfikacji klienta lub przechowywania informacji objętych identyfikacją albo nie zawiadomi organu informacji finansowej o transakcji podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Taka sama kara jest przewidziana dla ujawniającego albo wykorzystującego zgromadzone na podstawie przepisów informacje.

ZAPEWNIENIE USŁUG ATESTACYJNYCH O WYSOKIEJ JAKOŚCI

Po przeanalizowaniu potrzeb informacyjnych, biorąc pod uwagę konieczność dostosowywania się do zasady wolności świadczenia usług w całej Unii Europejskiej niezbędnym i koniecznym jest harmonizacja usług atestacyjnych na jednolitym międzynarodowym poziomie poprzez wdrożenie wymogu zastosowania w podmiocie uprawnionym do badania Międzynarodowego Standardu Kontroli Jakości MSKJ 1 lub standardu o równorzędnym zakresie i poziomie szczegółowości. MSKJ 1 zajmuje się odpowiedzialnością firmy za jej system kontroli jakości dotyczący badań, przeglądów sprawozdań finansowych oraz innych zleceń usług atestacyjnych i pokrewnych. Wszystkie wymogi MSKJ 1 obowiązują od 15 grudnia 2009 r.

Kontekst różnorodnych aspektów odpowiedzialności jakim podlega biegły rewident rzuca nowe światło, jak paląca jest konieczność opracowania i wdrożenia polityki jakości w podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych.

Cel i zawartość polityki jakości w firmie audytorskiej

Polityka jakości w podmiocie uprawnionym do badania jest niezbędna by z poziomu firmy monitorować świadczone przez podmiot usługi audytorskie, tak by sprostać warunkom dyktowanym przez rzeczywistość gospodarczą. Ma ona dostarczać uzasadnionej pewności,

że personel stosuje standardy zawodowe i odpowiednie do danych okoliczności przepisy prawne. Służy temu ocena jakości wykonanych przez badający personel prac atestacyjnych i wyciągniętych z nich wniosków oraz weryfikacja, czy w podmiocie uprawnionym sprawozdania są stosowne do okoliczności wykonywanych prac atestacyjnych.

W związku z tym, system kontroli jakości podmiotu uprawnionego powinien składać się z odpowiednio udokumentowanych, przekazanych i nadzorowanych zasad i procedur dotyczących każdego z następujących elementów:

- odpowiedzialności kierownictwa za zapewnianie jakości w podmiocie uprawnionym
- właściwych wymogów etycznych (w tym niezależności)
- przyjmowania zleceń i kontynuacji współpracy ze zleceniodawcą oraz specyficznych zleceń
- zasobów ludzkich
- przebiegu realizacji zlecenia (w tym przeglądu kontroli jakości zlecenia / weryfikacji)
- nadzoru.²⁹

Zaleca się, aby budując system kontroli jakości za podstawę wzięto zasady kładące nacisk na:

- wymogi etyczne
- niezależność i obiektywizm
- utrzymywanie zawodowych kompetencji
- należyta staranność i jakość pracy
- ogólnie przyjęte normy wykonywania zawodu
- jasność sformułowań i wskazówek
- utrzymanie równowagi pomiędzy praktycznością a ekonomią, rozmiarem podmiotu uprawnionego i jego zasobami, uzasadnionymi analizami kosztów i korzyści dla klientów oraz podmiotu uprawnionego
- rozsądny dobór i utrzymanie klientów i
- rozwój podmiotu uprawnionego, satysfakcję i utrzymanie jego poziomu.³⁰

System kontroli jakości musi być zaprojektowany tak, aby zawierać wszystkie elementy wymagane przez standardy zawodowe lub wymogi regulacyjne, a także obowiązujący biegłych rewidentów kodeks etyki i prowadzić do ulepszania istniejących standardów i praktyki zawodowej.

- **Obszary polityki jakości dla których wymagane jest ustalenie i wdrożenie zasad i procedur**

- **Odpowiedzialność partnerów za jakość w podmiocie uprawnionym**

Wszyscy biegli rewidentzi (partnerzy) i pracownicy są w różnym stopniu odpowiedzialni za wdrożenie zasad i procedur kontroli jakości w podmiocie uprawnionym. Partnerzy decydują o wszystkich kluczowych sprawach dotyczących podmiotu uprawnionego i jego praktyce zawodowej. Postawa partnera i przesyłanie komunikatów do pracowników tworzą „sygnały z góry”. Sygnały te powinny wyrażać pełne poparcie dla jakościowej pracy i dla kultury kontroli jakości.

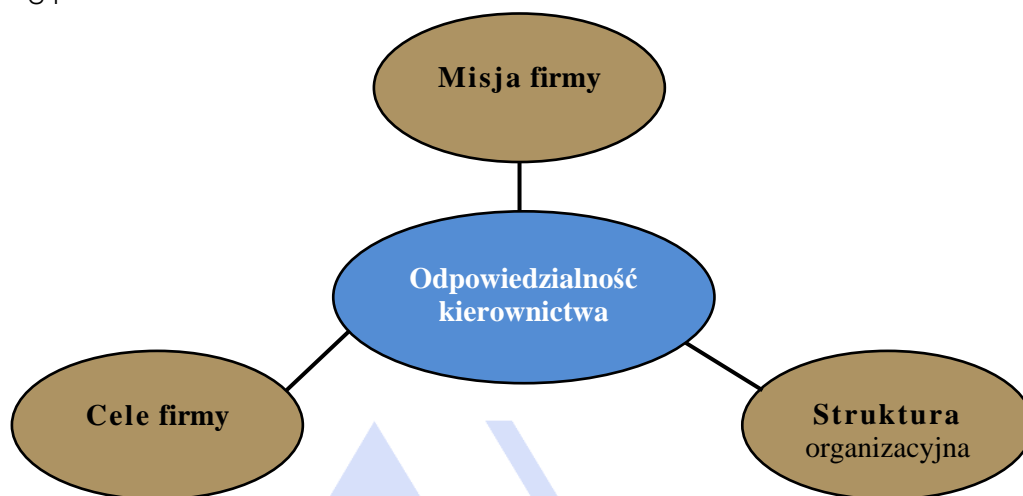
---

²⁹ *Przewodnik wdrażania kontroli jakości w Małych i Średnich Firmach Audytorskich*, (tłumaczenie publikacji IFAC) Warszawa, ABES Audyt Sp. z o.o. i Account Sp. z o.o., 2009 (w przygotowaniu)

³⁰ tamże

Ważne jest, aby pracownicy postrzegali kulturę wewnętrzną jako premiującą jakość wykonanego zlecenia. Taki komunikat, niezależnie od formy przekazu, powinien być jasny dla pracowników. Wyraża się go w misji i celach firmy, poprzez zewnętrzne i wewnętrzne szkolenia oraz dialog partnerów.

Rys. 3 Przejawy odpowiedzialności kierownictwa³¹

Podczas konsultacji z partnerami i pracownikami można zidentyfikować wspólne wartości dla całego podmiotu uprawnionego, które mają być uznawane i które będą stanowić część jego instrukcji kontroli jakości. Wartości te mogą obejmować jakość usługi, regularny i właściwy kontakt z klientem oraz profesjonalne podejście zespołu poparte uczciwością, skrupulatnością i przeprowadzonymi konsultacjami.

Partner (lub partnerzy) odpowiada za kierowanie i promowanie kultury kontroli jakości w podmiocie uprawnionym oraz za ustanowienie i utrzymanie instrukcji kontroli jakości oraz wszystkich innych niezbędnych praktycznych wskazówek wspierających jakość zlecenia. Pełne zaangażowanie partnera w dążeniu do tych celów jest konieczne dla osiągnięcia sukcesu w opracowaniu i utrzymaniu kontroli jakości.

Partnerzy odpowiadają za ustalenie struktury operacyjnej i raportowania w firmie. Dodatkowo, powinni wyznaczyć spośród siebie lub spośród innych biegłych rewidentów osoby odpowiedzialne za poszczególne elementy systemu kontroli jakości na np. okres roku.

Zaleca się aby osoby, które przyjęły konkretne obszary odpowiedzialności i obowiązków były najlepiej wykwalifikowanymi i doświadczonymi zarówno w obowiązkach zawodowych, jak i regulacyjnych. Może zdarzyć się taka sytuacja, gdy partner zgadza się przyjąć odpowiedzialność za więcej niż jedną funkcję, ale może to się stać tylko pod warunkiem, że wszystkie funkcje są podzielone i objęte odpowiedzialnością. Przykłady funkcji to: zarządzanie biurem, niezależność, konflikt interesów, poufność, kontrola jakości, technologie informacyjne i zasoby ludzkie. Prawo i obowiązek opracowywania zasad i procedur oraz do logicznego ich wdrożenia łączy się z odpowiedzialnością powierzoną w danym obszarze.

Wyznaczony partner jest ostatecznie odpowiedzialny za pełnioną rolę nadzorczą określoną w polityce i instrukcji kontroli jakości podmiotu uprawnionego. Nie wyklucza to możliwości delegowania konkretnych funkcji i uprawnień innym pracownikom wyższego szczebla.

³¹ tamże

Niezależnie kto jest odpowiedzialny za system kontroli jakości, partnerzy powinni być świadomi, że czynniki rynkowe firmy nie są ważniejsze od obowiązków związanych z zarządzaniem jakością; że ocena wykonania zlecenia, zasady wynagradzania i awansów wskazują na prymat jakości; oraz że przydzielono wystarczające zasoby, aby opracować, udokumentować oraz wspierać zasady i procedury kontroli jakości.

Rys. 4 Piramida odpowiedzialności kierownictwa³²

- **Zachowanie odpowiednich wymogów etycznych**

Etyczna praktyka jest podstawą długoterminowego sukcesu. Dla biegłych rewidentów podstawowymi zasadami etycznymi jest uczciwość, obiektywizm, kompetencje zawodowe, należyta staranność, zachowanie poufności i profesjonalna postawa. Podmiot uprawniony ustanawia zasady i procedury zaprojektowane w celu zapewnienia uzasadnionej pewności, że on i jej personel, a tam, gdzie ma to zastosowanie inni, podlegają wymogom określonych w standardach i właściwych normach etycznych. Dotyczą one w szczególności kwestii utrzymywania niezależności, rotacji personelu, konfliktu interesów i zachowania poufności.

Etyka częstokroć wiąże się z umiejętnością rozpoznania momentu kiedy należy powiedzieć "nie", a kiedy zerwać stosunki z klientem, pracownikami lub nawet partnerem.

Zaleca się, aby zwyczajem była świadomość działalności innych partnerów, jakie działania są podejmowane przez nich w imieniu podmiotu uprawnionego i jego klientów. Sprzyja temu regularny kontakt w ciągu dnia pracy, łącznie z regularnie wyznaczanymi spotkaniami partnerów, jasne zasady konsultacji ryzykownych lub spornych kwestii.

Dobrze jest by istniały pisemne zasady dotyczące rozstrzygania sporów (w tym tych dotyczących zasad etycznych), a także rozwiązania spółki w sytuacji, gdy rozbieżność poglądów jest zbyt trudna by ją rozsądnie rozstrzygnąć. Nie będąc pewnym, czy w istocie wstąpił problem etyczny dotyczący partnera lub pracownika, zaleca się rozpoczęcie procesu ustanowionego dla przypadków nieprzestrzegania standardów.³³

- **Przyjęcie zlecenia i kontynuacja współpracy z klientem**

Podjęcie złej decyzji o zaakceptowaniu współpracy z nowym zleceniodawcą lub o kontynuacji współpracy z dotychczasowym kontrowersyjnym klientem może mieć negatywny

³² tamże

³³ tamże

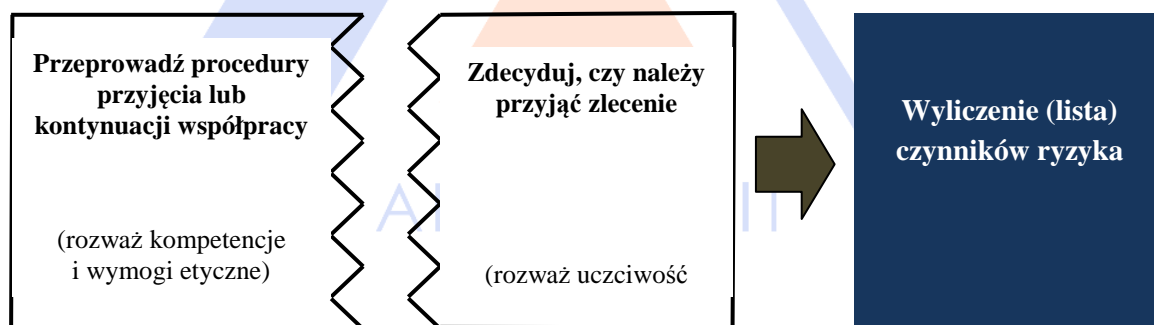
wpływ na każdy podmiot uprawniony do badania, ale w przypadku małych i średnich firm audytorskich skutek ten może być bardziej dotkliwy. Tacy zleceniodawcy mogą wpłynąć na zdolność podmiotu do właściwej obsługi bardziej produktywnych klientów i na ogólne możliwości wzrostu firmy.

W związku z tym, podmiot uprawniony, jej partnerzy i pracownicy powinni akceptować nowe zlecenia lub kontynuować dotychczasowe zlecenia i współpracę z klientem dopiero, jak partner odpowiedzialny za zlecenie określi na podstawie procesu przeglądu, że:

- uczciwość zleceniodawcy była wzięta pod uwagę i nie ma informacji, które kazałyby sądzić, że zleceniodawca jest nieuczciwy;
- podmiot uprawniony i zespół realizujący zlecenie posiada niezbędne kompetencje, zasoby i ma czas na przeprowadzenie zlecenia;
- podmiot uprawniony, jego partnerzy i pracownicy potrafią przestrzegać odpowiednich wymogów etycznych w tym pozostają niezależni od klienta; oraz
- wypełnione zostały wymogi zasad kontroli jakości obowiązujące w podmiocie uprawnionym.

Podmiot uprawniony ustanawia zasady i procedury aby mieć pewność, że identyfikuje i ocenia potencjalne źródła ryzyka związane ze współpracą z klientem lub specyficznym zleceniem.

Aby wspierać ten proces i zapewnić warunki podejmowania spójnych decyzji, dobrze jest opracować i używać standardowej listy kontrolnej lub kwestionariuszy. Zapewni to spójność zasad przyjęcia i kontynuacji współpracy.³⁴

Rys. 6 Schemat procesu przyjęcia lub kontynuacji współpracy

³⁴ Przykładową listę kontrolną zawiera *Przewodnik wdrażania kontroli jakości w Małych i Średnich Firmach Audytorskich*, (tłumaczenie publikacji IFAC) Warszawa, ABES Audyt Sp. z o.o. i Account Sp. z o.o., 2009

- **Zasoby ludzkie**

Dobrobyt każdego podmiotu uprawnionego do badania jest głównie związany z ilością i jakością zatrudnionego w nim profesjonalnego personelu lub świadczonych przez podmiot usług. Naturalnym jest, że sukces podmiotu będzie bezpośrednio powiązany z zarządzaniem jej personelem.

Zaleca się wyznaczenie osoby odpowiedzialnej za wszystkie sprawy związane z zasobami ludzkimi. Funkcje te mogą polegać na odpowiedzialności za rekrutację i utrzymanie zasobów ludzkich, nadzorowania dopełnienia obowiązku stałego doskonalenia zawodowego, dokonywania przydziału do poszczególnych zleceń, egzekwowania dyscypliny w zespole i nagradzania przestrzegania zasad.

Podmiot uprawniony musi orientować się czy posiada możliwości i kompetencje konieczne do wykonania zleceń na rzecz swoich klientów. W tym celu przeprowadzana jest rutynowa ocena wymogów świadczenia profesjonalnych usług w celu identyfikacji okresów szczytu i możliwych deficytów zasobów. Każdą rozmowę kwalifikacyjną przeprowadza się zgodnie ze standardowymi procedurami dokumentując jej przebieg. Kandydatom wyjaśnia się w trakcie procesu rekrutacji jakich oczekuje się od nich kwalifikacji. Od zatrudnionych wymaga się utrzymywania konkretnie zdefiniowanego poziomu kwalifikacji, zależnie od zajmowanego stanowiska.

Firma może mieć opracowane materiały szkoleniowe dla nowo zatrudnionego personelu i wprowadzić wymóg uczestnictwa w przeszkoleniu, zaraz po rozpoczęciu zatrudnienia. Podmiot musi dbać o zatrzymanie najlepszych specjalistów, którzy będą wspierać rozwój firmy. Wzorowe przestrzeganie zasad przez pracowników powinno być nagradzane w sposób stały i regularnie biorąc to pod uwagę szczególnie przy ustalaniu poziomu wynagrodzeń, awansu i uprawnień w firmie.

- **Realizacja zlecenia**

Ustanowienie zasad i procedur systemu kontroli jakości wymusza, aby zlecenia w ramach podmiotu uprawnionego były wykonywane zgodnie z standardami zawodowymi oraz zgodnie z wymogami prawnymi.

Ogólne systemy w podmiocie są zaprojektowane w celu zapewnienia uzasadnionej pewności, że podmiot, jego partnerzy i pracownicy we właściwy sposób planują, nadzorują i dokonują przeglądu zleceń, a sprawozdania biegłych rewidentów są odpowiednie do okoliczności.

Dla ułatwienia spójnej i zgodnej ze standardami zawodowymi oraz regulacjami i wymogami prawnymi realizacji zlecenia przez partnera i pracowników, podmiot powinien mieć zaprojektowane firmowe instrukcje lub standardowe szablony zleceń, zalecane procedury, standardowe szablony odnośnie przekazywania informacji i korespondencji. Pracownikom udostępnia on narzędzia badawcze i materiały informacyjne, zapewniając personelowi porady, szkolenia, politykę kształcenia i programy edukacyjne, w tym dotyczące wypełniania obowiązku podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Wszystkie zlecenia, których podejmuje się podmiot uprawniony muszą być odpowiednio zaplanowane, nadzorowane i musi być dokonany ich przegląd zgodnie ze standardami zawodu i firmy. Partner odpowiedzialny za zlecenie pozostaje odpowiedzialnym za zlecenie i jego przeprowadzenie, bez względu na wszelkie możliwe udzielone innym upoważnienia, aby przeprowadzić niezbędne prace w celu wydania sprawozdania biegłego rewidenta.

- **Nadzór**

Zasady i procedury kontroli jakości stanowią kluczową część systemu kontroli wewnętrznej podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych. Nadzór składa się przede wszystkim ze zrozumienia tego systemu kontroli i ustalenia - drogą rozmów, przeglądów przeprowadzonych procedur i inspekcji akt - czy, i w jakim zakresie, ten system kontroli działa skutecznie. Obejmuje to także opracowanie zaleceń jak ulepszyć system, szczególnie gdy wykryto słabości. lub gdy zmieniły się standardy zawodowe i zwyczaje.

Podmiot może opracować zasady i procedury nadzoru, które będą obejmować analizę i ocenę:

- stopnia zgodności z zasadami i procedurami kontroli jakości i przestrzegania zawodowych standardów, regulacji i wymogów prawnych;
- przydatności i adekwatności zasad i procedur kontroli jakości;
- czy zasady i procedury są aktualne i spójne z bieżącym rozwojem zawodu;
- zapewnienia jakości i kultury etyki w podmiocie (włączając w to dowody potwierdzające istnienie pisemnych potwierdzeń przestrzegania zasad i procedur odnośnie niezależności);
- skuteczności kształcenia zawodowego i działań w zakresie rozwoju;
- stosowności wytycznych i zapewnionych zasobów technicznych;
- procesów wewnętrznych inspekcji podmiotu;
- treści, harmonogramu i skuteczności komunikacji z członkami podmiotu uprawnionego odnośnie kwestii związanych z kontrolą jakości (w tym informacjami o zidentyfikowanych słabościach systemu, a co do których nie podjęto żadnych czynności naprawczych, ani nie zaproponowano ulepszeń systemu, w rezultacie ocen); oraz
- określenia skuteczności procesu, następująca po jego zakończeniu (np. czy podjęto niezbędne zmiany na czas).

Podmiot polega na każdym partnerze i pracownikach każdego szczebla, aby nieformalnie nadzorować i przestrzegać jakości, etyki oraz standardów zawodowych i podmiotu. Nadzór ten jest nieodłącznym aspektem profesjonalnej pracy, przy czym partnerzy i pracownicy, podejmujący decyzje lub nadzorujący pracę innych, mają wyższy poziom odpowiedzialności.

Zaleca się, aby podmiot brał także pod uwagę wszelkie opinie otrzymane podczas wizytacji przeprowadzonych przykładowo przez KKN KIBR. Jednakże, opinie takie nie mogą działać, jako substytut własnego programu wewnętrznego monitorowania w podmiocie.³⁵

W kwestii nadzoru podmiot może zawrzeć kontrakt z niezależną stroną zewnętrzną, by świadczyła ona nadzór w podmiocie. Decyzja o tym lub wybór ustanowienia systemu wewnętrznego nadzoru będzie zależała w każdej firmie m.in. od poziomu jej zasobów, zdolności do skutecznego przeprowadzania procedur monitorowania.

---

³⁵ tamże

Rys. 7 Piramida nadzoru³⁶

Odpowiedzialność za nadzorowanie wdrożenia zasad i procedur kontroli jakości jest oddzielona od całej odpowiedzialności za kontrolę jakości. Program monitorowania ma pomóc podmiotowi uprawnionemu w uzyskaniu uzasadnionej pewności, że zasady i procedury dotyczące systemu kontroli jakości są właściwe, wystarczające i działają skutecznie. Ma on także pomóc w zapewnieniu przestrzegania wymogów przeglądu praktyki i nadzoru.

Każdy podmiot uprawniony wdraża standardy kontroli jakości właściwie projektując i wdrażając system kontroli jakości, odpowiedni do rozmiaru i charakteru praktyki oraz realizowanych zleceń. Ma to stanowić ochronę przed znaczącymi i długotrwałymi naruszeniami polityki i kontroli jakości. Mając właściwą kontrolę jakości będą one mało prawdopodobne, a jeśli nawet do nich dojdzie to zostaną sprawnie wykryte.

WYMAGANIA JAKOŚCIOWE ODNOŚNIE PRACY BIEGŁEGO REWIDENTA W NADCHODĄCEJ PRZYSZŁOŚCI

Nieuniknioną przyszłością zawodu biegłego rewidenta w Europie jest unifikacja standardów pracy. Będzie to realizacją przekonania, że może istnieć tylko jedna miara audytu, gdzie poziom zapewnienia uzyskiwany z procedur audytu przewyższa zapewnienie uzyskiwane na skutek przeprowadzenia innych usług atestacyjnych. Jeśli biegły rewident będzie chciał wydać sprawozdanie zgodnie z MSRF, to będzie musiał postępować zgodnie z wszystkimi stosowanymi w tym przypadku standardami. Ogólnie wiąże się to z koncepcją, którą wyraża zdanie „audyt jest audytem”.

Obowiązkowe zastosowanie MSKJ 1

³⁶ tamże

W marcu 2009 r. Parlament Europejski nawiązując do kwestii wdrożenia Dyrektywy w sprawie ustawowych badań sprawozdań wezwał Komisję Europejską aby unikata ona niepotrzebnych opóźnień w przyjęciu MSRF i żeby rozpoczęła szeroką debatę publiczną na ten temat. Zdaniem Parlamentu Europejskiego dalsza zwłoka może powodować dalsze rozdrabnianie regulacji w zakresie audytu, co jest sprzeczne z celami jakie postawiła Dyrektywa.³⁷

Ważnym jest by zwrócić uwagę, że choć IFAC i IAASB twierdzą, że MSRF są przeznaczone dla jednostek o wszystkich rozmiarach, nie oznacza to konieczności przeprowadzania badania dokładnie w taki sam sposób. Różnica może polegać na podejściu do badania, które może być różne, ale nie mogą się różnić standardy regulujące poziom zapewnienia jaki jest wymagany od biegłego rewidenta.³⁸

Międzynarodowy Standard Kontroli Jakości 1 został zaktualizowany w procesie *Clarity Project* i będzie w nowym brzmieniu obowiązywać już od 15 grudnia 2009 r. Nieuniknionym jest jego powszechne zastosowanie, bo nawet w obecnym stanie rzeczy niektóre jego unormowania obowiązywać będą polskich biegłych rewidentów, co w szczególności dotyczy zagadnień nieobjętych normami KRBR.

Oczekiwane zmiany w zawodzie i wzrost zapotrzebowania na inne atestacyjne usługi o wysokiej jakości jako skutek zmieniających się wymagań rynkowych

Na jakie zmiany może przygotowywać się biegły rewident? Jakie będą cechy rewizji w przyszłości? Wyniki badań przeprowadzonych w różnych miejscach Stanów Zjednoczonych w siedmiu grupach *certified public accountants* (zwanymi dalej w niniejszym opracowaniu biegłymi rewidentami) pracujących w różnych branżach i prowadzących własne kancelarie audytorskie skłaniają nas do przemyśleń, czy uzyskane wnioski nie są uniwersalne, a biegłych rewidentów działających w Polsce nie czeka to samo? W końcu żyjemy na jednym globie, gdzie rządzą te same prawa ekonomii.

Biegli rewidenci uważają, że łatwiej jest zajmować się sprawami krótkoterminowymi niż prowadzić analizę w długim okresie. Mimo tego, wierzą że w przyszłości mają do odegrania znaczącą rolę, pomimo zmiany sposobów konkurencji.

W większości dostrzegają oni, że konkretne zmiany w środowisku biznesowym dotyczyć będą także uprawianego przez nich zawodu. W szczególności, że technologia może stać się dźwignią stwarzającą nowe możliwości. Nie wszyscy to jednak dostrzegają.

Biegli rewidenci czują nacisk na rozszerzanie swoich umiejętności i usług poza tradycyjnie pojmowane role. Wielu czuje, że rozwój będzie szedł w kierunku usług o szerszym, niż do tej pory zakresie i prognozują, że dobrze będą się sprzedawać umiejętności decyzyjne. W dalszym ciągu mocno cenią swoją reputację jako zawodu zaufania publicznego. Są przekonani, że specjalistyczna wiedza jest ważną częścią szeroko pojętego biznesu, na który wpływa globalna ekonomia.

Są oni zdania, że jakość i elastyczność są kluczowe i nierozzerwalnie wiążą się z tytułem biegłego rewidenta.

---

³⁷ *Policy Statement. International Standards on Auditing (ISAs)* Bruksela, FEE, kwiecień 2009 [[http://www.fle.is/fle/upload/files/frettaefni/auditing_and_assurance_ps_i_international_standards_on_auditing_\(i_sas\)_i_090430.pdf](http://www.fle.is/fle/upload/files/frettaefni/auditing_and_assurance_ps_i_international_standards_on_auditing_(i_sas)_i_090430.pdf)]

³⁸ tamże

Z pasją wykonują swoją pracę, a wielu z nich podkreśla możliwość pełnienia różnorodnych stanowisk w ramach swojego zawodu, przenosząc się do innych obszarów działalności gospodarczej, zyskując dodatkową wiedzę i umiejętności co podnosi ich wartość w przyszłości.

Biegli rewidenci doszli do przekonania, że w tradycyjnej edukacji i praktyce przed uzyskaniem tytułu brak jest wiedzy i umiejętności niezbędnych w miejscu pracy, co wymusi zmiany w zakresie edukacji przed i po uzyskaniu tytułu. Z kolei proces stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych, ich zdaniem, zdaje się być odwołaniem do tradycyjnego postrzegania zawodu albo dostrzegają, że gdy pozostanie status quo to i tak w przyszłości przeprojektowany musi zostać proces edukacji. Inaczej nie będzie ułatwiać pozyskiwania wiedzy prowadzącej do nabywania nowych kompetencji i znacznie rozszerzonych i ulepszonych usług.³⁹

W rzeczywistości europejskiej przewidywania te też wydają się racjonalne. Czeka nas nieuchronne przejście z norm na MSRF. To oczekiwane wdrożenie MSRF pociąga za sobą konieczność:

- przetłumaczenia zaktualizowanych MSRF,
- przygotowania nowych instrukcji przeprowadzania badania sprawozdań finansowych i ciągłego rozwijania metodologii badania,
- opracowania nowych osiągalnych dla podmiotów uprawnionych programów komputerowych do badania sprawozdań finansowych według MSRF,
- opracowania i udostępnienia nowych lub udoskonalonych materiałów szkoleniowych.⁴⁰

LITERATURA

ACCA Paper 7 *Advanced Audit and Assurance (International)*. Study Text London, BPP Learning Media Ltd., 2008

Bukowiński M. Co należy uwzględnić przy ustalaniu granicy istotności „Biuletyn Rachunkowości” 2008, nr 10.

Dyrektywa 2006/43/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 maja 2006 r. w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych 2006, Dziennik Urzędowy L157/87

Final Report of the CPA Vision Process [@ <http://www.cpavision.org/final-report/>]

Fraudulent Financial Reporting [@ <http://www.enotes.com/business-finance-encyclopedia/fraudulent-financial-reporting>]

Glossary [@ <http://glossary.eea.europa.eu/terminology>]

Jakie powinny być sprawozdania finansowe? Wydawnictwo C.H. Beck 2008 [@ <http://www.podatki.egospodarka.pl/34886,Jakie-powinny-byc-sprawozdania-finansowe,3,65,1.html>]

---

³⁹ *Final Report of the CPA Vision Process* [@ <http://www.cpavision.org/final-report/>]

⁴⁰ tamże

Kabalski P. *Nadrzędne zasady przygotowywania i prezentacji sprawozdań finansowych* „Przeгляд Podatkowy” 2005 nr 1

Krawczyk R., [@ <http://www.centrum.jakosci.pl/audit-systemow-zarzadzania,niezgodnosci.html>]

Kuk M. *Przestępstwo wykorzystania informacji poufnej (insider trading)* „Rzeczpospolita”, lipiec 2009 [@ http://www.rp.pl/artukul/5,338308_Przestepstwo_wykorzystania_informacji_poufnej_insider_trading_.html]

Lessons from the Crisis: Time to Shape a Sustainable Economy, Bruksela, FEE, lipiec 2009 [@ <http://www.fee.be>]

Lis T., *Kreatywna księgowość* [@ www.eurofinance.com.pl]

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007, Warszawa, SKWP, 2007

Policy Statement. International Standards on Auditing (ISAs) Bruksela, FEE, kwiecień 2009 [@ [http://www.fle.is/fle/upload/files/frettaefni/auditing_and_assurance_ps_i_international_standards_on_auditing_\(isas\)_i_090430.pdf](http://www.fle.is/fle/upload/files/frettaefni/auditing_and_assurance_ps_i_international_standards_on_auditing_(isas)_i_090430.pdf)]

Przewodnik stosowania Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej w badaniu małych i średnich jednostek Warszawa, ABES Audyty Sp. z o. o. i Account Sp. z o. o., 2008

Przewodnik wdrażania kontroli jakości w Małych i Średnich Firmach Audytorskich, (tłumaczenie publikacji IFAC) Warszawa, ABES Audyty Sp. z o. o. i Account Sp. z o. o., 2009 (w przygotowaniu)

Przybyłowski M., *Europa stawia na miękkie prawo*, [@ <http://www.pfcg.org.pl>]

Rachunkowość biznesu, [@ www.wsb.edu.pl/uczelnia.php?podypplomowe/rachunkowość] językiem

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, 2002, Dziennik Ustaw, nr 76 poz. 694, ostatnia zmiana - 2008 rok, Dziennik Ustaw, nr 214 poz.1343

Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym 2009, Dziennik Ustaw, nr 77. poz. 649

Wikipedia [@ <http://pl.wikipedia.org>]

Woźniak K., *System informacji menedżerskiej jako instrument zarządzania strategicznego w firmie*, praca doktorska, Kraków, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, 2005

Wyrok Sądu Najwyższego z 1 grudnia 2006 r. I CSK 315/06 2007, Biuletyn Sądu Najwyższego, nr 3/13

Zrównoważona konsumpcja i produkcja, Rozdział 6 „Raportu belgradzkiego”, Belgrad, EEA, 2007